

5. Повстин О. В. Формування управлінських якостей у майбутніх фахівців у галузі безпеки людини / Повстин О. В. // Молодь і ринок. – 2018. – № 1 (156). – С. 52–60.

Мохнар Л.І., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ЇХ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день оперативно-рятувальна служба цивільного захисту переживає особливий етап підвищення вимог до підготовки майбутніх фахівців. Якість вищої освіти, перш за все, пов'язана зі здобуттям курсантами професійних знань та умінь, що дають їм змогу оптимально використовувати накопичений освітній капітал в умовах професійної діяльності. Метою навчання та виховання майбутніх фахівців служби цивільного захисту у вищій школі стає не просто оволодіння ними певною сумою знань, а формування у них готовності брати відповідальність за власні рішення та вчинки, почуття високої відповідальності за доручену справу.

Вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дають підстави стверджувати, що переважна кількість праць присвячена окремим аспектам відповідальності. Здебільшого дослідницьку роботу проводили на базі дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладів, у ліцеях та коледжах, військових вищих навчальних закладах. Попри те зазначимо, що проблему, яка б розкривала сутність і зміст формування відповідальної поведінки курсантів у навчально-виховному процесі вищих закладів освіти ДСНС України, на сьогодні вивчено мало. Суперечності між недостатньою розробленістю означеної проблеми в наукових джерелах та потребою її вирішення у педагогічному процесі закладів вищої освіти (ЗВО) актуалізують обраний нами аспект пошуку.

У контексті досліджуваної нами проблематики особливої значущості набуває поняття «професійна відповідальність». Професійна відповідальність рятувальника – це інтегративна якість фахівців служби цивільного захисту, що виявляється в їх здатності приймати обґрунтовані рішення у сфері своєї професійної діяльності, проявляти наполегливість і сумлінність у їх реалізації та готовність відповідати за їх результати і наслідки. Високий рівень відповідальності фахівців служби цивільного захисту сприяє виконанню ними рольових обов'язків на високому фаховому рівні.

Професійна відповідальність не з'являється сама по собі – вона починає формуватися з початком трудової діяльності, у майбутніх фахівців служби цивільного захисту – із початком навчальної діяльності. Серед специфічних для ВНЗ сфери цивільного захисту особливостей навчальної діяльності кур-

сантів найчастіше виділяють наступні: жорстка регламентація розпорядку дня; поєднання навчальної діяльності з виконанням службових обов'язків; підпорядкування і субординація; перевага групових видів діяльності.

Проте особливо важливо відмітити, що прибуття на місце навчання призводить ще й до значних змін міжособистісних контактів, соціального статусу, життєвих стереотипів, системи взаємовідносин, що склалась з оточуючими, і неминуче вимагає перегляду установок, відношень, уявлень про соціальні ролі, таким чином, щоб вони знову були адекватними в нових умовах.

Саме тому навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах має бути організований таким чином, щоб дати змогу курсантам ще під час навчання сформувати достатній та високий рівень відповідальності. Роль відповідальності як стійкої особистісної риси рятувальників особливо посилюється у процесі виконання ними своїх професійних обов'язків [2].

На думку Боснюка В.Ф. [1], рятувальники, які характеризуються професійною відповідальністю відрізняються наполегливістю, цілеспрямованістю. У сфері міжособистісних контактів така людина є стриманою, відрізняється готовністю до співробітництва, ефективно працює в групі. Також відмічається тенденція до активної життєвої позиції, самоствердження, незалежності. Рятувальників з відносною професійною відповідальністю відрізняє ощадливість, проникливість, хитрість, здатність до абстрактного мислення. Для цих фахівців характерно контролювати свої почуття, проте ситуації з підвищеною ризико-небезпечністю здатні викликати в них розгубленість. У сфері міжособистісних відносин іноді може проявлятися незалежність, що виражається у спробі йти проти принципів групи та діяти самостійно. Також відмічається низький рівень активності. Провідними особистісними характеристиками, що відрізняють фахівців з високим рівнем професійної відповідальності, є високо розвинені інтелектуальні та емоційно-вольові особливості. Рятувальники з відносною професійною відповідальністю відрізняються більш високими показниками комунікативних особливостей особистості.

Основним механізмом формування відповідального ставлення до виконання своїх функціональних обов'язків майбутніми рятувальниками є не стільки декларування тих чи інших норм поведінки, скільки відповідність цим нормам поведінки командирів і начальників, тобто закріплення норми через соціальний зразок. Крім того, відповідальність слід розглядати як стійку особистісну властивість. Відповідальним фахівцем властива наявність позитивних якостей, починаючи від пунктуальності, точності й закінчуючи моральними, цивільними рисами, такими як чесність, справедливість, принциповість і т.д. Вказані якості лежать в основі політичної, юридичної, моральної, професійної, соціальної та інших видів відповідальності. На їх формування і повинна бути спрямована виховна робота ще під час навчання курсантів у вищому навчальному закладі.

На нашу думку, ефективність процесу формування відповідальності значно зросте, якщо курсанти, усвідомлюючи значущість такої властивості, будуть зацікавлені в її формуванні, а також будуть створені адекватні до поставленої мети педагогічні умови. До головних педагогічних умов удоскона-

лення навчальної діяльності з формування відповідальності в курсантів належать: організація спільної навчальної діяльності, яка ставить курсантів у відношення відповідальної залежності; розширення самостійності курсантів у навчальній діяльності; особистий приклад викладачів вищих навчальних закладів та курсових офіцерів щодо відповідального виконання обов'язків; чітка організація навчального процесу.

До основних шляхів і засобів, які забезпечують успішність процесу формування відповідальності, належать: формування в курсантів мотивації відповідальності; активне залучення курсантів до діяльності щодо оволодіння навичками відповідальної поведінки в ролях: виконавця, організатора й керівника; індивідуальний підхід з урахуванням рівня сформованості відповідальності; поширення самостійності в курсантів у різних видах діяльності; самовиховання відповідальності в курсантів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боснюк В.Ф. Психологічні особливості професійної відповідальності рятувальника / В.Ф. Боснюк // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2016. – Вип. 20. – С.15–23.

2. Мохнар Л.І. роблема формування відповідальності як професійно важливої якості майбутніх фахівців служби цивільного захисту / Л.І. Мохнар // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – 2015. – Вип. 84. – С.126–130.

Слободяник В.І., кандидат психологічних наук, доцент, заступник начальника навчально-наукового інституту психології та соціального захисту;

Ткаченко Т.В., кандидат педагогічних наук, заступник начальника інституту післядипломної освіти

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

З огляду на соціальну сутність і педагогічну приналежність змісту освіти, його можна визначити як педагогічну модель соціального замовлення, зверненого до освітньої системи [1, с. 24]. Зазначена модель має багаторівневу ієрархічну структуру. На вищому рівні – рівні загальнотеоретичного подання зміст освіти фіксується у вигляді узагальненого системного знання про склад, елементи, структуру й функції соціального досвіду, які передаються курсантам. На рівні навчального предмета розгорнуто подання про окремі частини змісту, що несуть специфічні функції. Тому підходи до розв'язання проблеми змісту освіти залежать від соціального замовлення, цілей освіти та навчання.